

УДК 316.42:741

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.15>

КАТЕГОРІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

Олександр Коломієць

*Київський інститут Національної гвардії України,
факультет державної безпеки, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
вул. Оборони Києва, 7, 03179, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-0336-200X>*

У статті обґрунтовано важливість продовження філософського дискурсу феномену безпеки. Доведено, що безпека має основоположний та всеосяжний характер, тому її вивчення потребує поєднання зусиль представників багатьох наук та використання синергії міждисциплінарного підходу. Завдання філософії як методологічної дисципліни полягає у виявленні таких засадничих ознак категорії безпеки, які можна було би використовувати для формування її характеристики стосовно різних рівнів та різних сфер суспільного життя.

На основі аналізу результатів наявних досліджень установлено, що найчастіше безпеку визначають як стан суб'єкта чи системи, що характеризується відсутністю загроз та потреби захисту. З позицій найширшого розуміння, у контексті філософії, в *антропологічному* аспекті безпеку пов'язують із проблемою самої можливості життя, його збереженням і захистом; у *соціальному* – з проблемами суспільних цінностей, засадами і критеріями розвитку людини чи соціуму; у *функціональному* – з проблемами її забезпечення.

Доведено, що категорію безпеки найчастіше розкривають з позицій статичного (стан) та динамічного (процес) підходу, в системі її зв'язків з категоріями загрози та небезпеки. У межах *онтологічно-філософського* підходу безпеку найчастіше розуміють як специфічну форму реалізації різних аспектів життя людини (соціуму), що детермінує їх рефлексивно-ціннісне самовизначення стосовно небезпеки як загрози для самого їх існування.

Обґрунтовано методологічну доцільність та ефективність аналізу безпеки в парадигмі проблеми буття, з позицій онтологічного підходу, а саме: не просто як відсутність загроз, а як передумову та основу буття, що об'єктивуються на різних рівнях (природа, людина, суспільство) та є необхідними умовами повноцінної життєдіяльності.

Зважаючи на аналіз результатів наявних досліджень, установлено, що розкриття властивостей безпеки традиційно пов'язується з: властивостями об'єкта, з яким вона пов'язана; установленням сфери, до якої належить об'єкт безпеки; її класифікацією за рівнями та видами. Переважно безпеку розглядають як соціальне явище, без урахування її онтологічної сутності, розкриваючи при цьому її похідні (вторинні) ознаки. Констатовано, що такий підхід не дає можливості виділити та розкрити сутнісні ознаки безпеки як філософської категорії. З огляду на те, що безпека належить до системи філософських категорій, які мають екзистенційне вираження та засадничий характер, обґрунтовано доцільність аналізу феномену безпеки з позицій онтологічного підходу, в парадигмі проблеми буття.

Виділено та розкрито ознаки безпеки як філософської категорії, як-от: 1) основоположність, виключна необхідність для існування будь-якого предмета чи явища; 2) методологічна значущість для розкриття сутності інших видів (систем) безпеки; 3) пов'язаність із категорією буття; 4) апофатичність змісту, можливість його пізнання лише через протилежність; 5) суб'єктивність, належність до системи людської свідомості; 6) наявність соціального змісту.

Визначено перспективні напрями подальших досліджень безпеки як філософської категорії: 1) використання синергії загальнофілософських, спеціально-філософських та міждисциплінарних методів; 2) виявлення зв'язків категорії безпеки з іншими поняттями і категоріями, пов'язаними

з проблемами буття, а також зв'язків між її загальносистемними та специфічними складниками; 3) розширення та вдосконалення змісту виявлених ознак безпеки; 4) дослідження категорії безпеки з позицій феноменологічного підходу.

Ключові слова: безпека, філософська категорія, онтологічний підхід, проблеми буття, небезпека, феномен.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Категорія безпеки завжди була і продовжує залишатися однією з найважливіших у філософсько-гуманітарному дискурсі. Протягом історії уявлення про безпеку як про захищеність життя від загроз змінювалося та оновлювалося. Проте в усі часи безпека асоціювалася і асоціюється із самою можливістю життя, збереження, подальшого існування і розвитку. Особливої цінності стан безпеки набуває в наш час, у реаліях збройної агресії російської федерації проти України – подій, які багато хто зі спеціалістів оцінюють як переддень або навіть початок глобальної війни в Європі та світі.

Наукові здобутки, пов'язані з вивченням феномену безпеки, становлять чималий масив вітчизняної наукової літератури, проте якісних досліджень категорії безпеки, виконаних з позицій філософської науки, не дуже багато.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні засади безпеки та національної безпеки аналізувалися О. Дзьобанем [1; 2], В. Горбуліним, А. Качинським [3], І. Коржем [4; 5], В. Башуком [6], В. Пивоваром [7]. Теоретичні основи розкриття безпеки як соціального феномену, свого часу у своїх працях сформували Н. Гартман [8], Е. Гуссерль [9], Ж.-Ф. Ліотар [10], П. Тілліх [11], К. Ясперс [12] та ін. Крім того, різні аспекти безпеки досліджували Р. Глен, Ф. Каппен, Р. Ньюсон, Дж. Шерр, Ф. Хофман та ін.

Серед вітчизняних науковців вагомих внесок у вивчення безпеки як загальнолюдського надбання зробила О. Турченко [13; 14; 15], яка обґрунтувала переорієнтацію трактувань феномену безпеки від традиційного одностороннього сприйняття до його розуміння як складного і багаторівневого процесу, у змісті якого основним стає захист людини, суспільства та формування системи соціальної та колективної безпеки.

У наукових працях Б. Коломійця [16; 17] визначено ключові етапи еволюції терміна «безпека», здійснено порівняння класичних та сучасних підходів до його розуміння, виявлено сучасні тенденції та виклики, з якими стикаються новітні концепції безпеки.

Помітний внесок у розроблення засад безпеки зробив В. Мунтіян, сформувавши нові уявлення про роль мислення в забезпеченні безпеки та розкривши, як форми (результати) осмислення та інструменти (технології) забезпечення безпеки впливають на саму людину і на соціум (суспільство). Проблеми безпеки вчений пропонує розв'язувати через усвідомлення зазначеної взаємозалежності та наголошує на необхідності максимального включення до сучасної структури безпеки «ресурсів думкодіяльності, вихід на нові думкопрактики і нові думкотехнології, на більш високий рівень реалій безпеки» [18].

Наукові праці І. Коржа [4; 5] містять фаховий аналіз основних підходів до поняття безпеки (як відсутності загроз певній системі; як стану захищеності зазначеної системи від загроз; як комплексу заходів з мінімізації негативного впливу загроз), а також обґрунтування трансформованого в методологію соціального аналізу концепту безпеки в межах ціннісного та гуманістично-цивілізаційного підходів.

Натомість у науковому здобутку В. Горлинського [19; 20] безпека постає передовсім як об'єкт аксіологічної рефлексії.

Як свідчить аналіз зазначених та інших праць, науково вивіреного та такого, що відповідає запитам сучасного філософського знання, концепту безпеки поки що сформовано.

Водночас доведено, що зазначена проблема має міждисциплінарний (інтегральний) характер і тому потребує колективних зусиль та нових підходів. Загалом, проблема гарантування безпеки є настільки важливою й обговорюється настільки активно, що почасти буває досить складно зрозуміти зміст, виділити прикметні характеристики та класифікувати зазначене поняття. А саме це під силу методології філософії.

Поглиблений філософський аналіз категорії безпеки, зокрема шляхом виокремлення її загальних та особливих властивостей, а також шляхом виявлення закономірностей її співвідношень з іншими філософськими категоріями, на нашу думку, дозволить не тільки вдосконалити систему загальних знань про безпеку, а й зумовить можливість розроблення нових, адекватних викликам, підходів до формування систем особистої, національної, державної та міжнародної безпеки.

Метою статті є аналіз найбільш поширених трактувань поняття «безпека»; систематизація досліджених властивостей зазначеного поняття; виявлення та розкриття не виявлених раніше ознак та властивостей з метою використання їх для оцінення категорії безпеки в подальшому загальнофілософському аналізі.

Виклад основного матеріалу. Вище зазначалось, що натепер склалася ситуація відсутності єдиного концептуального розуміння безпеки, яке б могло виконувати методологічно-регулятивну роль для різних сфер суспільного знання. Дослідження того чи іншого складника безпеки найчастіше підмінюються механічним поєднанням терміна «безпека» з певною сферою суспільного життя. Відповідно, йдеться про економічну, екологічну, інформаційну тощо безпеку; безпеку життєдіяльності, безпеку персоналу, безпеку підприємства, національну, державну, міжнародну безпеку тощо. Подібні підходи, ймовірно, дали можливість О. Турченко дійти висновку про розширення розуміння простору безпеки аж до чотирьох вимірів, а саме: коли безпека розширюється «вниз» – від держав до індивідуумів; «вгору» – від держав до біосфери; «горизонтально» – від військової до політичної, економічної, соціальної, екологічної тощо; «розпорошено в усіх напрямках» – від держав «вгору» до міжнародних інституцій, «вниз» до регіональної і місцевої влад, неурядових організацій, абстрактних сил природи, фінансів, ринку тощо [13, с. 40].

Як уявляється, поліваріативність трактувань поняття «безпека» зумовлюється намаганням науковців якнайтісніше пов'язати його з предметом для розкриття істинної сутності. Проте завдання філософії як методологічної дисципліни полягає в тому, щоби знайти такі засадничі ознаки феномену безпеки, які можливо було би використовувати для формування характеристики безпеки в будь-яких сферах суспільного життя – від простих технічних до складних соціальних систем.

У Великій Українській енциклопедії (ВУЕ) безпека трактується як багатозначний термін, що означає: 1) стан захищеності життєво важливих інтересів особи, спільноти, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз; 2) властивість предметів, явищ, процесів зберігатися за руйнівних впливів [21]. У тезаріусах із філософії поняття «безпека» найчастіше визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства чи держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також як властивість об'єктів зберігати незмінний стан під час руйнівних впливів. Іншими словами, безпека пов'язується передовсім із відсутністю ризику щодо збереження життя, здоров'я, майна чи інших благ. Умовно зазначений підхід можна визначити як *статичний*.

Іншим досить поширеним трактуванням поняття безпеки є підхід, згідно з яким безпеку визначають як здатність системи протидіяти загрозам задля збереження своєї цілісності, стійкості (стабільності), спроможності до ефективного функціонування і стійкого розвитку, а на їх основі – до надійного захисту всіх її елементів (підсистем, сфер, об'єктів)

від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій [22, с. 42]. Такий підхід найчастіше визначають як *динамічний*.

Проте і в першому, і в другому випадках загальним прийомом для розкриття змісту безпеки є зіставлення її з категоріями загрози чи небезпеки. Акцентуємо на зазначеній особливості, яку вважаємо важливою для розкриття сутнісних ознак категорії безпеки.

У контексті аналізу наявних характеристик безпеки зазначимо, що у філософських дослідженнях можна знайти чимало підходів до класифікації її ознак. Зокрема, найчастіше розкриття властивостей безпеки ґрунтується на розподілі її за: а) *рівнями* (особиста, колективна, глобальна) та б) *видами* (економічна, політична, інформаційна, екологічна тощо).

У числі пріоритетних називаються такі властивості безпеки, як: превентивність (здатність передбачити, запобігти); відповідність (рівнозначність змісту наявним зарозам); динамічність (нестатичність, постійна адаптація до викликів). Дослідники В. Ананьїн та В. Горлинський [23, с. 14] до ознак безпеки відносять надійність, схоронність, відсутність загрози. А.В. Пивовар, С. Драчук [7, с. 78] – самодостатність, гарантованість, цілісність. Також у літературі можна знайти такі характеристики безпеки, як відносність, доступність, пріоритетність, конфіденційність, забезпеченість тощо.

Однак поглиблений аналіз зазначених підходів дозволяє вказати на їх спільний недолік, що полягає в зміщенні акцентів у питанні природи безпеки. Зокрема те, що до уваги береться не загальнофілософська, а соціальна природа категорії безпеки.

Нагадаємо, що під «категорією» у філософії найчастіше розуміють певне, найбільш загальне поняття, що відображає універсальні властивості, зв'язки та закономірності реального світу, і яке використовується для філософського аналізу, структурування та осмислення реальності, зокрема шляхом об'єднання предметів і явищ за спільними ознаками. Окремі категорії філософії є фундаментальними для розуміння буття, мислення, суспільства та пізнання. Безсумнівно, до таких категорій належить і безпека, яка об'єктивується в різних формах – від індивідуального благополуччя до стабільності у світі.

З огляду на зазначене та з використанням загальних прийомів і методів філософського аналізу до сутнісних ознак безпеки як філософської категорії відносимо:

1. *Основоположність, виключну необхідність для існування будь-якого предмета чи явища.* На думку більшості дослідників, безпеку слід розглядати як виключно необхідну умову для існування будь-кого предмета чи явища. У зазначеному розумінні безпека нерозривно пов'язана з категорією буття, яке виступає першоосновою і способом реалізації всього сущого. У зазначеному контексті немає підстав погодитися із В. Пасічником у тому, що безпеку слід розглядати крізь призму таких ключових проблем буття, як «бути чи не бути»; «існувати чи не існувати»; «жити чи померти» [24, с. 3]. Стосовно буття індивіда фундаментальність безпеки віддзеркалюється в парадигмі теорії потреб А. Маслоу, де безпека позиціонується як друга за важливістю потреба людини після потреб в їжі, воді, сні, інших фізіологічних потребах, та пов'язується з потребами людини у впевненості щодо свого існування і захисту від усього, що може цьому зашкодити. Тобто безпека, як відсутність загрози життю, є виключно необхідною для задоволення всіх інших людських потреб, як фізіологічних, так і соціальних. При цьому безпека не є абстрактним явищем, відірваним від конкретних умов життя, а завжди має конкретний зміст, виходячи з обставин і ситуації, умов функціонування об'єкта чи суб'єкта. Як справедливо зазначають із цього приводу В. Пивовар та С. Драчук, «безпека виступає як потреба людського існування взагалі, як потреба існування особи, нації, держави зокрема, тому що її функціонування пов'язано із задоволенням найважливішої потреби людини і суспільства – безпеки існування» [7, с. 80]. Відповідно, як явище об'єктивного світу і предмет філософського аналізу безпека

характеризується такими рисами, як пов'язаність із самою можливістю життя, його збереженням і захистом від загроз, а тому сприймається як передумова і критерій розвитку, універсальне й унікальне суспільне благо.

2. *Методологічну значущість для розкриття сутності інших видів (систем) безпеки.* Вище зазначалось, що безпека належить до найбільш загальних філософських категорій, тому в контексті філософських досліджень може слугувати методологічним принципом для аналізу інших явищ і систем.

У нашому випадку категорія «безпека» може бути використана для визначення характеру взаємовідносин, а також ситуативного опису будь-яких предметів чи явищ об'єктивної дійсності. Методологічна функція безпеки як філософської категорії об'єктивується тим, що вона виконує регулятивно-узагальнювальну роль у процесі розкриття інших видів (рівнів) безпеки.

Зазначена характеристика об'єктивується багатовимірністю смислів безпеки, яку можна розглядати в аксіологічному, антропологічному, гносеологічному, онтологічному тощо вимірі. Так, в *аксіологічному* розумінні безпека є цінністю, основна функція якої полягає в збереженні буття, забезпеченні існування об'єкта. В *антропологічному* розумінні безпека об'єктивує синкретичний зв'язок з індивідумом, поза яким сама постановка проблеми безпеки втрачає сенс. *Гносеологічний* аспект безпеки пов'язує з особливостями її пізнання, зокрема здатністю людини (суспільства) пізнавати безпеку через чуттєвий досвід, на основі раціонального пізнання світу. В *онтологічному* розумінні безпека розглядається як необхідна передумова існування об'єкта.

3. *Пов'язаність із категорією буття.* В об'єктивному сенсі для будь-якого предмету чи явища безпечним є лише те, що визначено його природою, а небезпечним – те, що є для нього антиприродним. Оскільки природу безпеки визначає загальна природа речей, то поняття «безпечне» слід розглядати як тотожність поняттям «існуюче», «суще», «належне», а будь-яке заперечливе чи протилежне безпечному – як «не-нормальне (неприродне), неналежне, тобто – небезпечне. У цьому сенсі погоджуємося з І. Коржем у тому, що «особливість феномену безпеки, як і небезпеки, полягає в тому, що він виникає та існує як форма суб'єктивного визначення. За своєю сутністю феномен безпеки є суб'єктивним рефлексивним визначенням (оформленням) існування, опосередкованого відсутністю небезпеки» [5, с. 69].

Згідно з обґрунтованим вище зв'язком категорії безпеки і категорії буття, природа безпеки пов'язана з об'єктивним процесом реалізації активного начала у становленні речей (елементів). Зумовлюючи буття речей в їх цілісності, природа речей формує механізми самозбереження, що базуються на здатності найпростішого організму розпізнавати позитивні чи негативні зовнішні впливи. Отже, саме спроможність до оцінювання негативних наслідків таких впливів і породжує феномен безпеки. Пов'язуючи будь-який зовнішній вплив з майбутніми наслідками, організм надає йому відповідного значення – корисності (безпеки) чи шкідливості (небезпеки). Тому феномен небезпеки має принципове значення для збереження життя: якщо суб'єкт не сприйматиме чи ігноруватиме небезпеку, він загине.

4. *Апофатичність змісту, можливість його пізнання лише через протилежність.* Онтологічний аналіз поняття «безпека» свідчить про його антагоністичність поняттю «небезпека», оскільки безпека завжди розглядається як стан чи явище, пов'язані з відсутністю небезпеки. Аналіз наявних підходів до поняття безпеки свідчить, що єдино можливим підходом до розкриття сутності безпеки є апофатичний, коли замість говорити, чим певний предмет є, говорять про те, чим він не є. У нашому випадку категорію безпеки розкривають через її протиставлення протилежній за змістом категорії – небезпеці. У такому

розумінні безпека є від'ємним (крайньовіддаленим) значенням небезпеки й означає такий стан, коли небезпека відсутня. Аналізуючи феномен небезпеки, фахівці акцентують на тому, що остання може мати як суб'єктивний, так і об'єктивний характер, оскільки свідомість людини здатна об'єктивувати як явища об'єктивного світу, так і суб'єктивні уявлення про них. Водночас співвідношення суб'єктивності та об'єктивності в змісті безпеки і небезпеки може бути різним. Це означає, що одна й та сама дія (явище, процес) може отримати у людській свідомості різну оцінку, оскільки форму «небезпеки» отримує не будь-яке заперечення чи загроза, а лише те, яке ідентифікується й оцінюється суб'єктом як заперечення конкретно його існування. При цьому як небезпека може сприйматися не лише дія, спрямована на заперечення існування суб'єкта, а й відсутність дії або умов, життєво необхідних для такого існування. Таким чином, основними параметрами співвідношення категорій безпеки і небезпеки є: а) *протилежність*: безпека є відсутністю небезпеки, тоді як небезпека є прямою протилежністю безпеці; б) *взаємопов'язаність*: якісний стан (рівень) безпеки залежить від того, наскільки успішно суб'єкт може передбачати, уникати та нейтралізувати небезпеку; в) *суб'єктивність*: безпека/небезпека є суб'єктивною оцінкою ситуації, адже їх сприйняття для кожного суб'єкта є різним. Загалом, оцінювання стану безпеки завжди відбувається через оцінку міри небезпеки, кількісною мірою якої є ризик. Отже, безпека і небезпека як філософські категорії виступають невід'ємними складниками єдиного цілого: перша є метою, бажаним станом; друга – об'єктивною реальністю, джерелом загроз, яких намагаються уникнути, мінімізувати чи ліквідувати.

5. *Суб'єктивність, належність до системи людської свідомості*. Безпека як філософська категорія та стан об'єкта є усвідомленим явищем. Будучи предметом раціонально-іраціональної активності індивіда та його подальшого сприйняття, безпека виступає інструментом осмислення ним проблеми буття. Як було доведено вище, усвідомлена безпека, її якісний стан, відчуття захищеності впливають на зміст і ефективність діяльності індивіда чи суспільства. Розуміння необхідності безпеки зумовлює глибоку й об'єктивну оцінку буття, його реальних чи потенційних загроз, що, своєю чергою, зумовлює необхідність формування ефективної системи захисту від небезпек. У цьому якраз і проявляється розумність, сенс ідеї безпечного існування людини заради подальшого існування соціуму як такого. Акцентуючи на екзистенційності феномену безпеки, В. Горлинський та В. Ананьїн справедливо зазначають, що загальний філософський зміст свідомісного феномену «безпеки» формується внаслідок усвідомлення важливості безпеки існування людства, а його феноменологічний зміст – унаслідок переживань, викликаних загрозами такому існуванню. У кризових умовах такі процеси можуть ініціювати або утворення почуття відповідальності за забезпечення майбутнього існування, або панічний стан і афекти, відповідно до рівня вразливості свідомості [23, с. 15].

Загалом, наголосимо, що категорії безпеки властивий екзистенційний та аксіологічний зміст, оскільки безпека співвідноситься із життєвими смислами буття людини і цілями її діяльності, відбитими у вищих, універсальних, позачасових цінностях.

6. *Наявність соціального змісту*. Розкриваючи зміст цієї ознаки, наголосимо, що стосовно соціуму безпека найчастіше розглядається як відсутність ризику, нестабільності, несприятливих чинників суспільного розвитку, такий стан суспільної стабільності, який дає можливість громадянам користуватися правами та виконувати обов'язки. У зазначеному контексті погоджуємося з баченням соціального змісту безпеки як стану збалансованого функціонування соціальних (людина, держава, світ), антропогенних, природних та інших систем, за якого людина спроможна своєчасно виявляти та мінімізувати негативний вплив наявних та потенційних загроз або уникнути їх, а також зберігати систему своїх цінностей, забезпечувати подальший їх розвиток [5, с. 20].

Соціальний вимір безпеки проявляється також у необхідності цілеспрямованої та організованої (індивід, держава, нація) діяльності з метою її забезпечення, формування гарантій подальшого виживання і розвитку. Таким чином, безпека є не тільки філософською категорією, а й елементом соціального життя, конкретним явищем, умовою і метою існування особи, нації, держави.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що подальші філософські дослідження безпеки мають бути спрямовані на виявлення зв'язків безпеки з іншими поняттями і категоріями, пов'язаними з проблемами буття, а також зв'язків між загальносистемними та специфічними складниками безпеки для того, щоби глибше розкрити її сутність як категорії філософії.

Перспективними напрямками подальших досліджень безпеки в контексті філософського знання може стати: 1) подальше використання синергії загальнофілософської та міждисциплінарної методології; 2) розширення та вдосконалення змісту виявлених сутнісних ознак безпеки; 3) аналіз категорії безпеки з позицій феноменологічного підходу.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо:

1. Категорія безпеки була і є одним із найважливіших об'єктів філософського і суспільного дискурсу. Проте відповідного часу та науковим і практичним потребам концепту безпеки поки що не сформовано. Поняття безпеки має основоположний та всеосяжний характер, а отже, її вивчення потребує поєднання зусиль представників багатьох наук та використання синергії міждисциплінарного підходу. Завдання філософії, як методологічної дисципліни, полягає у виявленні таких засадничих ознак категорії безпеки, які можна було би використовувати для формування її характеристики стосовно різних рівнів та різних сфер суспільного життя.

2. Найчастіше безпеку визначають як стан суб'єкта чи системи, що характеризується відсутністю загроз та потреби захисту. З позицій найширшого розуміння, у контексті філософії, в антропологічному аспекті безпеку пов'язують із проблемою самої можливості життя, його збереженням і захистом; у соціальному – з проблемами суспільних цінностей, засадами і критеріями розвитку людини чи соціуму; у функціональному – з проблемами її забезпечення.

3. У філософських дослідженнях категорію безпеки найчастіше розкривають з позицій статичного (стан) та динамічного (процес) підходу, в системі її зв'язків із категоріями загрози та небезпеки. У межах онтологічно-філософського підходу категорію безпеки найчастіше розуміють як специфічну форму реалізації різних аспектів життя людини (соціуму), що детермінує їх рефлексивно-ціннісне самовизначення стосовно небезпеки як загрози для самого їх існування. З позицій зазначеного підходу, в парадигмі проблеми буття пропонуємо розглядати безпеку не просто як відсутність загроз, а як передумову та основу буття, що об'єктивується на різних рівнях (природа, людина, суспільство) та є необхідною умовою для повноцінної життєдіяльності.

4. Розкриття властивостей безпеки традиційно ґрунтується на виділенні властивостей предмета, з яким вона пов'язана, належністю зазначеного предмета до певної сфери суспільного життя, а також передбачає її поділ за рівнями та видами. Проте такий підхід не дає можливості виділити та розкрити сутнісні ознаки безпеки як філософської категорії. Основною проблемою щодо зазначеного вважаємо вузькість поглядів або зміщення акцентів на природу безпеки. Переважно безпеку розглядають як соціальне явище, без урахування її онтологічної сутності й розкривають при цьому її похідні (вторинні) ознаки.

5. Відносячи безпеку до системи філософських категорій, що мають екзистенційне вираження та засадничий характер, вважаємо ефективним її аналіз із позицій

онтологічного підходу, в парадигмі проблеми буття. Використання зазначеного підходу та пов'язаної з ним методології дозволило виділити такі ознаки безпеки як філософської категорії: 1) основоположність, виключна необхідність для існування будь-якого предмета чи явища; 2) методологічна значущість для розкриття сутності інших видів (систем) безпеки; 3) пов'язаність із категорією буття; 4) апофатичність змісту, можливість його пізнання лише через протилежність; 5) суб'єктивність, належність до системи людської свідомості; 6) наявність соціального змісту.

6. Перспективними напрямками подальших досліджень безпеки як філософської категорії вважаємо: 1) використання синергії загальнофілософських, спеціально-філософських та міждисциплінарних методів; 2) виявлення зв'язків категорії безпеки з іншими поняттями і категоріями, пов'язаними з проблемами буття, а також зв'язків між її загальносистемними та специфічними складниками; 3) розширення та вдосконалення змісту виявлених ознак безпеки; 4) дослідження категорії безпеки з позицій феноменологічного підходу.

Список використаної літератури

1. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О.П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.
2. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення) : монографія. Харків : Константа, 2006. 440 с.
3. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Засади національної безпеки України. Київ : Інтертехнологія, 2009. 272 с.
4. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. *Правова інформатика*. 2012. № 4(36). С. 69–75. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/12kifisp.pdf>
5. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *National law journal: theory and practice*. 2019. Серпень. С. 68–72.
6. Башук В.В. Національна безпека держави в умовах формування громадянського суспільства: філософсько-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» ; Львівський держ. ун-т внутріш. справ. Львів, 2014. 20 с.
7. Пивовар В., Драчук С. Філософські проблеми безпеки як методологічна основа забезпечення безпеки фондового ринку. *Правова інформатика*. 2007. № 2 (14). С. 77–82.
8. Hartmann N. Zur Grundlegung der Ontologie. Berlin : De Gruyter, 1935. 322 S. URL: <https://archive.org/details/zurgrundlegungde0000unse/page/n9/mode/2up> (дата звернення: 20.11.2025).
9. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії : Кн. перша. Загальний вступ до чистої феноменології / пер. з нім. і комент. В. Кебуладзе. Харків : Фоліо, 2020. 348 с.
10. Lyotard J. Fr. La Phénoménologie. Presses universitaires de France, (coll. Que sais.), 1954. 165 pp. URL: https://www.academia.edu/12581528/LA_PH%C3%89NOM%C3%89NOL-OGIE_1954 (дата звернення: 20.11.2025).
11. Tillich P. The Courage to Be. Yale University Press, 1952. 197 pp. URL: https://books.google.com.ua/books?id=354FAQAIAAJ&hl=ru&source=gbs_book_other_versions (дата звернення: 20.11.2025).
12. Ясперс К. Психологія світоглядів / пер. З нім. О. Кислюк, Р. Осадчук. Київ : Юніверс, 2009. 464 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Jaspers_Karl/Psykholohiia_svitohliadiv.pdf (дата звернення: 20.11.2025).
13. Турченко О.Г. Щодо розуміння категорії «безпека» як загальнолюдської цінності. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 2. С. 34–46. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.2.5>.

14. Турченко О.Г. Людський вимір безпеки. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). Частина III. С. 80–83.
15. Турченко О.Г. Від безпеки людини до безпеки держави. *Соціологія права. Спецвипуск, присвячений 23-ій річниці ухвалення Конституції України*. 2019. С. 51–52.
16. Коломієць Б.С. Еволюція поняття безпеки: від класичних теорій до сучасних підходів. *ECONOMICS: time realities*. 2024. № 6 (76). С. 47–54. DOI: 10.15276/ETR.06.2024.5; DOI: 10.5281/zenodo.14549644.
17. Kolomiets, B., Yastreba, V., Perebyynis, V., & Yezhelyi, Y. (2025). Formation of a safety-oriented hr-management system in the context of improving the company's psychological safety. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. A Series of "Economic Sciences"*, (1 (115), 85-91. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2025-1-12>.
18. Мунтян В.І. Економічна безпека України. Київ : Вид-во КВІЦ, 1999. 464 с.
19. Горлинський В.В. Феномен безпеки як об'єкт аксіологічної рефлексії *Мультиверсум: Філософський альманах* : збірник наукових праць ; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. Київ : Український Центр духовної культури, 2004. Вип. 40. С. 157–168.
20. Горлинський В.В. Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір : монографія. Київ : Вид. ПАРАПАН, 2011. 390 с.
21. Велика Українська Енциклопедія: Безпека. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2025).
22. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 265.
23. Ананьїн В., Горлинський В. Безпека людського існування в модусах екзистенційної філософії та феноменології. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2025. Випуск 58. С. 11–17.
24. Пасічник В. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. *Науковий вісник. Серія «Демократичне врядування»*. 2011. Вип. 7. С. 3–10.

THE SECURITY CATEGORY AS A SUBJECT OF PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Oleksandr Kolomiets

*Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, Faculty of state Security,
department of social and humanitarian disciplines,
7 Oborony Kyiv St., Kyiv, 03179
<https://orcid.org/0000-0003-0336-200X>*

The article substantiates the importance of continuing the philosophical discourse on the phenomenon of security. It proves that security is fundamental and comprehensive in nature, therefore its study requires the combined efforts of representatives of many sciences and the use of the synergy of an interdisciplinary approach. The task of philosophy, as a methodological discipline, is to identify the fundamental characteristics of the category of security that could be used to form its characteristics in relation to different levels and different spheres of social life.

Based on an analysis of existing research, it has been established that security is most often defined as the state of an entity or system characterized by the absence of threats and the need for protection. From the broadest perspective, in the context of philosophy, in the anthropological aspect, security is associated with the problem of the very possibility of life, its preservation and protection; in the social aspect, with the problems of social values, principles and criteria for the development of the individual or society; in the functional aspect, with the problems of ensuring it.

It has been proven that the category of security is most often revealed from the perspective of static (state) and dynamic (process) approaches, in the system of its connections with the categories of threat and danger. Within the ontological-philosophical approach, security is most often understood as a specific form of realization of various aspects of human (society) life, which determines their reflexive-value self-determination in relation to danger as a threat to their very existence.

The methodological feasibility and effectiveness of security analysis in the paradigm of the problem of being, from the standpoint of the ontological approach, is substantiated. Namely: not simply as the absence of threats, but as a prerequisite and basis for being, which is objectified at various levels (nature, man, society) and is a necessary condition for full-fledged life activity.

Taking into account the results of the analysis of existing studies, it has been established that the disclosure of security properties is traditionally associated with: the properties of the object to which it is related; the establishment of the sphere to which the security object belongs; its classification by levels and types. Security is predominantly viewed as a social phenomenon, without taking into account its ontological essence, while revealing its derivative (secondary) characteristics. It has been established that this approach does not allow for the identification and disclosure of the essential characteristics of security as a philosophical category.

Taking into account the fact that security belongs to the system of philosophical categories that have an existential expression and a fundamental nature, the expediency of analyzing the phenomenon of security from the standpoint of an ontological approach, in the paradigm of the problem of being, is justified.

The characteristics of security as a philosophical category are identified and revealed. Namely: 1) fundamental nature, exclusive necessity for the existence of any object or phenomenon; 2) methodological significance for revealing the essence of other types (systems) of security; 3) connection with the category of being; 4) apophatic content, the possibility of its cognition only through opposition; 5) subjectivity, belonging to the system of human consciousness; 6) the presence of social content.

Promising areas for further research into security as a philosophical category have been identified: 1) the use of synergies between general philosophical, specialized philosophical, and interdisciplinary methods; 2) identifying the connections between the category of security and other concepts and categories related to the problems of being, as well as the connections between its general systemic and specific components; 3) expanding and improving the content of the identified characteristics of security; 4) researching the category of security from the perspective of a phenomenological approach.

Key words: security, philosophical category, ontological approach, problems of existence, danger, phenomenon.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025